

Lessenserie over liefde en seksualiteit

At Weerd, docent Godsdienst bovenbouw HAVO/ VWO

Op onze christelijke scholengemeenschap, het Ichthus College Veenendaal, bleek onder een aantal collega's grote belangstelling om te onderzoeken hoe een christelijke wereldbeschouwing in verschillende vakken tot uiting komt. Binnen de talensecties waren daarover al gesprekken gevoerd. Die gesprekken toonden grote verlegenheid, maar ook een sterk verlangen om meer werk te maken van christelijke vooronderstellingen. Er werd daarom een vormingscommissie opgericht, die in beraad ging met de Christelijke Hogeschool Ede (CHE). Gezamenlijk werd er een cursus opgezet waarbij docenten van de CHE secties ondersteuning gaven bij de reflectie op de christelijke identiteit in diverse vakken.

Vooroverleg

Een aantal collega's van de talen en CKV was ondertussen bij elkaar gekomen om een project op te starten met het thema "Liefde in de Romantiek". De doelstellingen werden als volgt geformuleerd:

- Leerlingen inzicht geven in de kenmerken van de Romantiek
- Leerlingen laten ontdekken wat de verbinding is tussen de Romantiek en onze tijd.
- Leerlingen zich laten bezinnen op de vraag wat het christelijk geloof betekent in relatie tot het levensgevoel van de Romantiek
- Leerlingen de samenhang tussen de vakken laten ontdekken.

De genoemde vaksectie pleegden dit zinnige vooroverleg, maar de sectie Godsdienst was nog niet uitgenodigd. Er was voor ons een groot probleem. Wij kijken vaak met een theologenbril naar de negentiende eeuw. De sectie was daarom graag bijgepraat over wat de Romantiek wezenlijk is en welke plaats zij binnen de cultuurgeschiedenis heeft. Toch deed de sectie mee.

Gedegen voorbereiding

Voordat we onze eigen bijdrage aan het project maakten, lazen we ons in op het thema aan de hand van twee teksten. We kregen allereerst van de andere collega's een artikel van de historicus Georges Duby over seksuele moraal in het Frankrijk van de negentiende eeuw. Duby stelt daarin dat:

- het heel vaak ging om burgermansmoraal, waarbij kerk en culturele elite begrip hadden voor het driftmatige van de gewone man.
- vrijuit een huwelijkspartner zoeken een uitzondering was.
- de Romantiek enerzijds heel verheven over de liefde dacht, maar dat er anderzijds bij de culturele elite veel promiscuïteit voorkwam.

In de Romantiek trachtte de culturele elite (gewone mensen hadden daar geen tijd en middelen voor) meer inhoud aan de liefde te geven. Voor de filosoof en theologe Schleiermacher was bijvoorbeeld de geestelijke liefde bijna alles overstijgend!

Kortom, in de Romantiek richt alles zich op het ideale, het schone, het geestelijke; centraal voor de mens stond de (vormende) geest. Dit in tegenstelling tot onze postmoderne tijd. Tegenwoordig richt alles zich op het materiële, het lichamelijke, de seksuele aantrekkingskracht en de geslachtsdaad; centraal voor de mens staat het lichaam.

Vervolgens kreeg de sectie Godsdienst een artikel van drs. Nico van de Voet over de geschiedenis van de seksualiteit. Van de Voet stelt daarin de volgende zaken:

- In de Griekse en Romeinse maatschappij waren wel veel regels (vooral in verband met het erfrecht), maar niet voor het seksuele leven. De seksualiteitsbeleving was grof en maakte slachtoffers (vrouwen, kinderen en slaven). Dat hing onder andere samen met het feit dat er in de cultus veel godsdienstige seksuele handelingen plaatsvonden. Er was in de agrarische samenlevingen rondom de Middellandse zee sprake van vruchtbaarheidsgoden en -godinnen.

- Griekse en Romeinse filosofen namen het op voor een verfijning van de lustbeleving. Zij ontwikkelden een afkeer van het lichamelijke. De ziel werd belangrijker dan het lichaam.
- Jodendom en kerk kwamen met een boodschap van exclusieve liefde (inclusief seksualiteit) van een volwassen man en een volwassen vrouw binnen een monogame huwelijksrelatie.
- De eerste christenen kaderden seksualiteit, omdat het een goede gave is, in morele regels in.
- Bij Augustinus gaat het mis. Beïnvloed door Griekse en Romeinse filosofieën, die neerkeken op het lichamelijke, meende hij dat seksuele lust zondig is. Augustinus reageerde daarmee op zijn eigen vroeger losbandige leven. Sinds die tijd zijn er vier christelijke huwelijksdoelen:
 1. Nageslacht voortbrengen.
 2. Vorm geven aan de vertrouwens- en liefdesrelatie tussen twee mensen.
 3. Seksuele driften worden gekanaliseerd binnen de huwelijksrelatie.
 4. Het huwelijk en de seksualiteit beelden de relatie tussen Christus en de kerk uit.
- Thomas van Aquino beweerde voor het eerst na duizend jaar dat seksuele lust ook een goede gave van God is. In al het andere sluit hij zich aan bij Augustinus.
- In de Middeleeuwen heerste een platte seksualiteitsbeleving. In de badhuiscultuur leefden heidense tradities voort. Vanaf de elfde eeuw verspreidden troubadours echter ook de hoofse liefde. Hier staat de ridderlijke mannelijkheid en de edele hoogheid van het vrouwelijke centraal met kenmerken als: tederheid, hoffelijkheid, hoge waardering van de maagdelijkheid, liefdesbrieven en liefdesverdriet.
- De Reformator Luther nam door te huwen duidelijk afstand van het door de Rooms-katholieke kerk hooggewaardeerde celibaat. Hij sprak bovendien vrolijk over de geslachtsgemeenschap.
- Calvijn verdedigde de schepselmatigheid van het huwelijk. De liefdesgemeenschap is het hoogste doel van het huwelijk. Seksualiteit is een goede gave. Zij mag binnen het huwelijk vrolijk benut worden om uitpattingen erbuiten te voorkomen.
- Bij de Puriteinen werd het huwelijk een verbond waarin wederzijds hulpbetoon primair is. In geestelijk en lichamelijk opzicht dienen man en vrouw gelijkwaardige bondgenoten te zijn.
- In de Verlichting werd het lichamelijke leven opnieuw sterk ondergewaardeerd. Over seksuele thema's werd steeds minder gesproken en mensen werden preutser. Ook hier was er echter sprake van een dubbele moraal.
- In de Romantiek werd het individuele gevoel de basis voor relaties. Het huwelijk werd als een sprookje gezien, waarin de geslachtsgemeenschap geen vereniging van lichamen was, maar een religieuze vereniging van zielen. Erotiek verdreef de seksualiteit.
- De kerk nam vanaf de zeventiende eeuw de burgerlijke moraal over. Met behulp van de Bijbel werd deze moraal verdedigd. De kerk was meer meeloopster dan bron van seksuele ethiek.
- In de twintigste eeuw werd de emancipatie van seksualiteit aangezwengeld door kunstenaars en artsen. Eerst om problemen op te lossen, later om ruimere seksuele vrijheid te bevechten. Na de Tweede Wereldoorlog vond de seksuele revolutie plaats. Sociologen en psychologen pleitten voor een vrije seksuele moraal, die mogelijk wordt door de uitvinding van de pil. Seksualiteit werd losgekoppeld van huwelijk of vaste relatie én van de voortplanting. Alles wat seksualiteit remt, werd verdacht.
- In onze tijd is de boodschap, dat seksualiteit in een monogame huwelijksrelatie tot haar recht komt, weer net zo revolutionair, lachwekkend en ergerniswekkend geworden als in de dagen van de apostelen. Toch lijkt er ook een nieuw soort conservatisme te ontstaan (Joost Zwagerman, Desanne van Brederode, etc.).

Projectopzet "Liefde in de Romantiek"

Beide artikelen leverden voor ons als sectie Godsdienst goed materiaal om een eigen bijdrage te leveren aan het project "Liefde in de Romantiek". Het project kreeg als volgt vorm.

Vanuit de talensecties werden algemene kenmerken van de Romantiek besproken en enkele tekstfragmenten behandeld waarin liefde en seksualiteit een rol spelen. In deze lessen hebben

leerlingen de fragmenten literair geanalyseerd en gekeken naar de verschillende vormen van liefde die daarin voorkwamen. Hierbij kon verwezen worden naar de begrippen agapè, eros en filia, die de leerlingen tijdens de godsdienstles behandeld hadden.

Vervolgens kwam de vergelijking met de hoofse liefde uit de Middeleeuwen aan bod, de plaats van individu en persoonlijke gevoelens en ten slotte de manier waarop de romantische liefde een nieuwe invulling geeft aan de omgang tussen man en vrouw dan tot die tijd gebruikelijk. Leerlingen leerden dat er in de Romantiek sprake is van een toenemende spanning tussen geliefden en erotiek een belangrijke rol gaat spelen. Bij deze behandeling van het thema "Liefde in de Romantiek" kon de docent teruggrijpen op de historische ontwikkeling van de seksuele ethiek in Europa, zoals hierboven samengevat. Vanuit deze analyse was het niet moeilijk om de verbinding met onze tijd maken.

Bijdrage Godsdienst

In de verbinding met onze tijd wilde de sectie Godsdienst vooral de verbinding met de leefwereld van onze leerlingen maken. We hadden onze leerlingen al eens een uitzending van het EO-programma '40 dagen zonder seks' laten zien, die veel reacties opleverde. Een aantal vwo-5-leerlingen (waarvan 95% een christelijke gemeente bezoekt) vond dat diverse zaken te onbeschaamd in beeld werden gebracht. Het belangrijkste onderwerp in het gesprek tussen de leerlingen werd dan ook de vraag of de EO een moraal aan het programma had moeten toevoegen. In de klas ontstond een intensief gesprek over hoe zo'n ethisch sturend programma er uit zou moeten zien. Als sectie wilde we dit zinvolle gegeven oppakken en in het vakoverstijgende project op doorgaan.

Lessenserie Godsdienst

Onze lesaanpak voor het thema "Liefde in de Romantiek" kreeg daarom de volgende invulling:

- a) Het vertonen van een ander fragment uit '40 dagen zonder seks'.
- b) Leerlingen mondeling en schriftelijk laten brainstormen over hoe ouders en kerk aankijken tegen de seksualiteitsbeleving anno 2008.
- c) Leerlingen laten onderzoeken en vertellen hoe en waar seksualiteit in de Bijbel ter sprake komt.
- d) Cijfers aan leerlingen tonen over de huidige seksuele praktijk onder christelijke jongeren. We hadden cijfers van de CHE en eigen cijfers van een onderzoek onder onze havo-5-klassen waaruit bleek dat ook onder bewust christelijke jongeren de acceptatie voor samenwonen en geslachtsgemeenschap voor het huwelijk groeit.
- e) In grote lijnen informatie geven over de geschiedenis van de seksuele ethiek van de afgelopen 2000 jaar in Europa.
- f) De leerlingen indelen in groepen en hen zich laten bezinnen op een aantal casussen.
 1. Ik wil met mijn vriend(in) op vakantie in één tent slapen.
 2. Ik heb een ongelovige vriend(in), hij/ zij toont veel belangstelling voor mijn geloof. Maar op het gebied van vrijen begrijpt hij/ zij niet waarom ik zo moeilijk doe.
 3. Mijn ouders blijven erover zeuren dat ik een te kort shirtje draag. Ze zeggen steeds dat ze dat niet zo christelijk vinden.
 4. Je kunt misschien beter geen gemeenschap hebben voor het huwelijk, maar creatief vrijen zoals elkaar bevredigen is een redelijke noodoplossing.

De leerlingen werd gevraagd om te onderbouwen welke keuze zij zouden maken.

Reacties leerlingen

Uit deze lessenserie kwamen de volgende zaken naar voren:

- Er bleek geen grote kloof te zijn tussen wat leerlingen vonden ten aanzien van de huidige seksualiteitsbeleving en hun ouders.
- Veel leerlingen bleken niet of nauwelijks met hun ouders over seksualiteit te spreken.
- Veruit de meeste leerlingen vonden dat seksuele gemeenschap binnen het huwelijk hoorde.

- Veel leerlingen waren het eens met wat in de vierde casus werd gesteld.
- De eerste casus was voor een aantal leerlingen acceptabel, maar dit zou thuis op grote weerstand stuiten.
- Bij de tweede casus werd door een groep leerlingen opgemerkt dat sommige medeleerlingen er in hun ogen wat hoerig uitzagen door hun kledingkeuze.

Projectevaluatie

In de projectgroep was gekozen voor een projectperiode van anderhalve week, die begon met een startbijeenkomst voor alle vwo-5 leerlingen en eindigde met een slotbijeenkomst met een lezing over het onderwerp "Liefde en seksualiteit en de belevingscultuur" (na afloop was er ook een discussie aan de hand van gespreksvragen). Door deze aanpak was het voor leerlingen duidelijk dat er gewerkt werd aan een vakoverstijgend project. Dat was een groot voordeel.

Nadelen waren er ook in dit vakoverstijgende project. De vakdocenten hebben bijvoorbeeld de inhoud van hun lessen nog onvoldoende gedeeld met hun collega's. Ook is de sectie Godsdienst er (helaas!) te weinig in geslaagd om de verbinding met andere vakken te leggen. Naar onze mening zijn we te veel gestart vanuit de actualiteit waardoor we in die actualiteit bleven steken. Als volgend jaar dit project in het PTA van vwo-5 wordt opgenomen, zal de sectie zich meer moeten verdiepen in de cultuurgeschiedenis en in het bijzonder de Romantiek.